
HANS WALLMARK:

FÖRÖDANDE LOJALITETER

En av de intressantaste politiska böckerna 1993, en hård uppgörelse med det socialdemokratiska tänkandet, passerade sorgligt nog förbi utan att väcka någon nämnvärd uppmärksamhet. Dessutom handlade det om en välskrivna bok Kjell Espmark: *Lojaliteten*.

Ledamoten av Svenska akademien, poeten Kjell Espmark, har redan tidigare gett ut några samtidsromaner. *Lojaliteten* torde dock vara den främsta.

Fattigsverige

Det handlar om muraren Martin Vrede, född 1900. Han berättar om sitt liv, som yrkesman men framförallt som Rörelsemedlem. På ett infernaliskt skickligt sätt försöker författaren förklara varför så många anslöt sig till arbetarrörelsen och socialdemokratin under detta sekels första decennier. Han beskriver kraften, den som hämtade styrka ur den utsatthet och förnedring så många kände i Fattigsverige.

I korta, mättade, bilder redogörs det för en tid fullständigt främmande för dagens generationer. Hyreskaserner i vilka familj på familj bodde. Där väggarna intet

Lojaliteten av Kjell Espmark.

dolde: "Vi hör hur lilla Lina görs, vi hör när hon föds och vi hör hur hon och hennes bror dör sin väsende död i spanskan. Se små kistorna är allas angelägenhet."

Delade öden

Familjernas liv sammanvävdes. Deras dagar tedde sig likartade. De gick till arbetsplatserna. Kom hem. Ödet var delat. Allt detta skapade lojalitet, ett ord skrivet med liten bokstav. Människor ställde upp för varandra. I samarbete försökte de förbättra sin situation. De reste sig. För många var också massarbetslöshetens 20-tal ett smärtsamt minne vilket gjorde att de aldrig ansåg sig kunna svika arbetarrörelsen.

Kjell Espmarks sympati för denna kamptid är inte att ta miste på.

Den åldrige Vrede förklarar emellertid när han i början av 90-talet ser tillbaka på sitt långa liv att något skedde runt 1932, "det året arbetarregeringen kom till makten." Han var då en trogen socialdemokrat, hade varit på Bommersvik. En dag följde han med ett sällskap hem till familjen Myrdal.

Sonen sitter på golvet med ett enormt meccano framför sig. – Det är vårt gemtliga folkhem pojken bygger, säger Gunnar Myrdal.

Feta handen

"I den stora asken hade pojken alla naturtillgångarna och kapitalresurserna...allt givetvis hans, undervisade fadern. Nu placerade han bitar där och här - det var investeringar och dem skulle förstås den lille offentliga samordnaren leda. Och så behövdes fler bitar och det var landets importbehov.

- Och de bästa villkoren får du om alla inköpen är samlade på den här lilla feta handen."

Efter detta börjar Martin Vrede alltmer se hur Rörelsens perspektiv förändras. Centralismen ökar. Plötsligt handlar det om lojaliteten med stor bokstav.

Den tidiga Lojaliteten visade människor mot varandra. Det nya systemet krävde att Lojaliteten huvudsakligen visades mot den rådande ordningen. Individerna fick underordna sig.

Lagom mager mjölk

"Paradiset är meningsfullt bara om det kan styckas och delas ut till de många". Nej, inte enligt dem som svurit Lojaliteten trohet: "Jag däremot vet att paradiset eller det som i lyckliga stunder kan erinra om paradiset måste vara starkt. Annars ockuperas det av månglare och stråtrövare."

Dragen blev allt mer totalitära. "Lojaliteten tar över det totala ansvaret för vår

tillvaro. Den fattar alla besvärliga beslut och står för alla obehagliga konsekvenser. Den sätter in lagom mager mjölk i kylen, stänger av teven när det blir dags att sova, lägger fram rena kalsonger på morgonen, tar skulden på sej för eventuella förbrytelser."

Den ohyggliga perspektivförändringen avslöjas på ett mycket pregnant sätt av Kjell Espmark. På 130 sidor hinner han sammanfatta en grundkritik mot den starka staten och den cementerande Rörelsen vilken i andra fall kräver flertalet doktorsavhandlingar.

Fruktansvärd vidräkning

Trots att kritiken kommer från vänster - Martin Vrede förföljs hela livet av sin bror Eskil som dog för syndikalismens sak i det spanska inbördeskrigets skyttevärm - kan denna viktiga bok läsas med stor behållning av vem som helst som är intresserad av modern politisk historia.

Det är en fruktansvärd vidräkning med en socialism som blev fel redan på ritbordet - ett ritbord den överhuvud taget aldrig borde ha hamnat på.

Kjell Espmarks roman är en lång nekrolog, skriven med sorg. Över den svenska socialdemokratin. Det här är vasare än aldrig så många uppslitande s-memoarer i drängslagsmålskategorin.